

DEEL II.
FONETIESE TRANSKRIPSIES.

DEEL II

FONETIESE TRANSKRIPSIES.

Vir die gebruik van die drie style: (A) *Verhewe voordragstyl*, (B) *Versigtige omgangstyl* en (C) *Vlugge omgangstyl*, kyk § 955.

Dwarsdeur word die standarduitspraak gegee en is die transkripsie „breed.”

Op hierdie drie style volg die uitspraak van 'n aantal persone (D) van 'n passasie wat opgestel is in die vlugge, alledaagse spreektaal (C). Die persone is gekies uit verskillende dele van die spraakgebied. Hier is die transkripsie min of meer „getrou.” Die bedoeling is om 'n idee te gee van hoe die standarduitspraak verskil in verskillende gedeeltes van die land.

Te veel waarde mag aan hierdie uitspraak-weergawes nie geheg word nie; dit moet eerder beskou word as 'n aanduiding van wat in die algemeen gehoor word en as 'n begin van werk in die rigting. Afgesien van die twee transkripsies wat die uitspraak weergee van die twee skrywers van hierdie werk, is dit almal opgeteken deur die eerste outeur terwyl die spreker in kwessie dit voorlees. Steeds is gesê dat die spreker so natuurlik moontlik lees, presies asof hy gewoon besig was om iets te vertel. Hierdie persone is egter almal on-foneties-kundig, en hoewel die grootste versigtigheid en objektiwiteit inaggeneem is, is in sulke gevalle die betrokke individu maar alte geneig om iets anders te gee as wat hy in die alledaagse taal uitspreek. Ook is so iemand lank nie altoos in staat om te sê wat in sy omgewing as algemene uitspraak geld nie. Tensy 'n mens dus geruime tyd met die „proef-persone” omgang gehad het, moet die uitspraak eintlik opgeteken wees deur foneties-kundige persone uit die betrokke omgewing self, wat, gelet op die jonkheid van die fonetiese wetenskap in ons land, op die oomblik nog nie moontlik is nie. Ons vertrou ewenwel dat dit binnekort anders sal wees, want sulke fonetiese uitspraak-weergawes het onskatbare waarde vir die studie van ons taal. Na hierdie toeligtinge, het genoemde transkripsies seker hulle waarde.

Eindelik volg 'n stukkie Griekwa-Afrikaans (E), wat 'n interessante beeld gee van hoe ons taal vervorm is in seker gedeeltes van die spraakgebied. Die gewone spelling van al die getranskribeerde stukke volg agteraan.

A. VERHEWE VOORDRAGSTYL.

1. pəsaləm 91.

1. hei vat ən di skœylplək fan di alərño:xstə sət, sal fərnax ən di skɑ:dəve: fan di almaxtəxə.
2. ɛk sal tɔ-di¹ he:rə sɛ: : mei tufləx ɛn mei bœrx ! mei xɔt, ɔp vi ɛk fərtrou!
3. vant hei sal y rɛt fan di strək fan di fo:lfaŋər, fan di so:fərdɛrfləkə pɛstələ:si.
4. hei sal y dɛk mɛt sei flɛrkə ɛn ɔn(d)ər sei flø:əls sal y fərtrou ; sei vɑ:rɦeit əs ə² skəlt ɛn bø:kələ:r.
5. y sal ni frɛ:s fər di skrək bei nax ni ; fər di pɛil vat bei dax flix ;
6. fər di pɛstələ:si vat ən di dɔŋkərɦeit vandəl ; fər di fərdɛrf vat ɔp di mədax fərvus.
7. a:n y sei sal dɑ:r dœysənt fal, ɛn tindœysənt a:n y rɛxtərɦant ; tɔt y sal dət ni xəna:k ni.
8. ale:n sal y dət mɛt y o:ə a:nskou, ɛn y sal di fərxeɪldəŋ fan di xɔdələ:sə sin.
9. vant y, he:rə ! əs mei tufləx ! di alərño:xstə ɦɛt y xəstəl tɔt y fərtrek ;
10. y sal xɛ:n kvɑ:t ve:dərfa:r ni, ɛn xɛ:n plɑ:x sal y tɛnt nɑ:dər ni ;
11. vant hei sal sei ɛŋələ a:nxa:ndə y bəfe:l, dat ɦiələ y ən al y ve:ə bəva:r.
12. ɦiələ sal y ɔp di ɦandə dra:, dat y y fut a:n xɛ:n ste:n sto:t ni.

2. Uit „Marci.”

jan səlje: .

dəs stəl.

so:ə³ stəltə vat ɦaŋ ɛn vat dra:l,
 ɔf hei ve:t da-di mədax nɔx laŋk əs
 ɛn hei he:rskapei sal bəhou
 dɑ:r ən di ou bɔ:mə sə skɑ:dve:.
 ɔn(d)ər di rəsbaŋk ɔp stup,
 sei le:də ɛrkənt fan lœy:ɦeit,
 lɛ: jafta, di ɦœyshənt, tə sla:p,
 xətɛrx dø:r di xɔ:səndə flɪ:ə.

¹ Om misverstand te voorkom, wil ons eens vir al duidelik maak hoe die koppelteken deur ons gebruik word in die geval van assimilasiëformasies soos hierdie. Opgemerk sal word dat ons bv. transkribeer mɛ-di maar fan-i. Die bedoeling is dit : wanneer die medeklinker wat oorbly oorspronklik tot die eerste lettergreep behoort het, volg die koppelteken, so nie, dan gaan die koppelteken vooraf. Die koppelteken kan natuurlik weggelaat word : ons gebruik dit met die oog op die beginner.

² Deur baie uitgespreek ə.

³ Deur baie uitgespreek ə.

di tœynmy:r laŋs, ən di ska:dve:,
 da:r skœyl di hunərs beie:n
 ən klœmpis, sveixənt ɛn xa:pənt.
 'na:bei di kləp o:r di fo:rci,
 lɛ: a:dam, di ɔci, ən di va:tər
 ɛn dam dət ɔp, te:n sei seiə,
 — stəlbrœmənt van ənəx xənɔt
 na: rækis fan ru:rlo:s dro:mə.

stəl əs di laŋə hœysxəŋ
 — di sva:rə fo:rdø:r xəslo:tə —,
 dɔfxləmənt di dœŋkərə plaŋkə
 ale:n va:r dət ləx dø:r di re:tə,
 vɛxdœystrənt nɑ: axtər ən ske:mrəŋ,
 ən flœystrəŋ fan fe:lə xəheime.
 di ta:fəl ən di kœmbœys
 əs bləŋk xəsky:r fər di sœndax,
 ɛn da:r sta:n, ən e:nsɑ:mfielit səŋənt,
 di ke:təl ɔp di xə:lə¹ kɔfo:rci.
 dø:r di hɔlfxəo:pəndə lœyki
 fal skœy:ns ɔp di flu:r, ən di mədəl,
 ə² xoutxərf fan le:vəndə sœnləx,
 dø:rve:məlt fan dreivəndə stœfis,
 dø:rfləts fan di dartələ fli:ə
 vat, xɔ:səndə o:k ɔp di rœyrtə,
 di drø:nə-dø:rci stœm
 fan so:mər-na:mədax-fre:də.

lœy-krœŋkələnt, fɛ:r ɛn nabei,
 steix hi:r ɛn da:r œy-di bo:mə
 ə(m) blou ɛn xəsɛləxə ro:ki,
 fan na:mədax-kœfi xətœyənt,
 fan frindzəkə² by:rskap ɛn fre:də.
 a:n di hɛk fan di sai:landərəie,
 rœs e:nsɑ:m di dam ən di ska:dve:,
 di haŋəndə lo:vər ve:rspi:lənt
 fan ɔmsta:ndə dro:məndə vœlgə;
 e:nto:nəx ɛn skɛl kləŋk fandɑ:r
 di xəlœyt fan di səŋəndə be:sis,
 ən sle:pənt ɛn eindəlo:s skreine,
 — so:s lit fan di varmtə sɛlvə.

(Uit J. F. E. Celliers se *Martjie*, J. H. de Bussy, Amsterdam en Pretoria.)

¹ Deur baie uitgespreek ɔe:lə.

² Deur sommige uitgespreek frœndzəkə.

3. Slā:p.

məlgrbā.

vat əs di slā:p ə vøndərsutə dəŋ !
 sax ɔp hā:r blou o:ə dā:l di fā:k,
 so:s mā:nəskəin dip va:tərkəylə rā:k,
 ɔm dā:r tə dro:m ən səlvērske:mərəŋ.
 fər lā:s be:f o:r hā:r ləpə ə fləystərəŋ:
 „nax, papi.” ɣk mɛrk hū laŋsɑ:m hēi xənɑ:k
 vat dro:mə sut tət vɛrkləkɦe:də mā:k . . .
 ən fā:dərarəms rəs mēi livələŋ.
 sləyt so: mēi o:ə, xət, vane:r fər mēi
 y ɣŋəl vɛŋk¹ tɛr lɑ:stə, laŋə rəs
 ɣn ɣk fan vəldə vuləŋ hi:r mut skei ;
 dat mēi dan sutə dro:mə hōyestu səs
 ɣn stɛrkə hant dø:r dōyestərnəsə lei.
 sləyt so: mēi o:ə, xət, as ɣk xɑ:n rəs !

(D. F. Malherbe, uit *Die Brandwag*.)

B. VERSIGTIGE OMGANGSTYL.

4. (i) dɑ:ə fan di² vək.

səndax, mā:ndax, dəŋsdax,³ vunsdax,³ dənərdax, frəidax,
 sɑ:tərdax.³

(ii) mā:ndə fan di² jɑ:r.

janəvɑ:ri, fe:bərvɑ:ri, mā:rt, aprəl, mēi, jyni, jyli⁴, ɔxəstəs⁵,
 səptəmər⁶, ɔkto:bər, no:fɣmər, de:sgmər.

(iii) tɣlvo:rdə.

e:n, tve:, dri, fi:r, feif, sɣs, se:və⁷, ax (axt)⁸, ne:gə⁹, tin, ɣlf,
 tvɑ:lf, dɣrtin, fe:rtin, feiftin, sɣstin, se:vəntin, axtin,
 ne:əntin (ne:gəntin), tvəntəx, e:nəntvəntəx, e:nəndɣrtəx,
 e:nəfe:rtəx, e:nəfeiftəx, e:nəsgstəx, e:nəse:vəntəx,
 e:nəntaxəntəx, e:nənnə:əntəx (e:nənnə:gəntəx), hənərt
 hənərtəne:n, dōyəsəntəne:n, məljun.

¹ Daar kan netsogoed gelees word əŋəl vəŋk. ² Deur baie uitgesprek fan-i. ³ dɣs:dax, dənərax en sɑ:tərax kan gehoor word. ⁴ Die uitspraak van die groot-publik is juni en juli. ⁵ axəstəs word gehoor. ⁶ sətəmər word gehoor. ⁷ sɣvə word dikwels gehoor. ⁸ Die gewone vorm o.a. in Transvaal. ⁹ ne:ə is die gewone vorm in die Klein-Westelike Provinsie.

5. ɔkto:bərmɑ:nt.

laipolt.

fəjɔ:lci:s¹ ən di fo:rɦœys,
 fəjɔ:lci:s blou ɣn roi:!
 fəjɔ:lci:s o:rals ɔp di fɣlt,
 ɣn o:rals, ai, so: moi:!

dət əs di mɑ:nt ɔkto:bər, di moi:stə, moi:stə, mɑ:nt :
 dan əs di dax so: ɦɣl(d)ər, so: xrun əs ɣlkə a:nt ;
 so: blou ɣn sɔn(d)ər vɔlkə di ɦe:məl ɦe:rlək bo:,
 so blɔmtœynfɔl fan klø:rə di asfɑ:l ou kɑro:².
 dət əs di mɑ:nt ɔkto:bər : di farkblɔm əs ən³ blui ;
 o:r al di se:kuixɑ:tə əs kafərskœyl xəxruɪ ;
 di kɔpis, kɔrt xəle:də nɔx as ə kləp so: kɑ:l,
 ɦɣt nou fər vɣlkɔmsxrutnəs ɦœl moi:stə fo:rxɦɑ:l.
 dət əs di mɑ:nt ɔkto:bər : di akərbɔ:m əs xrun ;
 di blukəms al di pat laɣs əs a(l)mal nytxəbun ;
 ɣn o:rals ən di tœyn rɔnt rœyk jei sərəɣ ɣn ro:s,
 jasmɛin ɣn kacipirəɣ, ləmun ɣn apəlko:s.

al vas di dax so:s eistər, laɣk ən di fy:r xəste:k,
 di fa:rəɣs ən di k'o:fi:s dø:r ɦætə ɕe:l⁴ fərble:k,
 tɔx as di sɔn dɑ:rɔnər axtər di bɣrɔə xɑ:n,
 dan vɔrt o:r al di vɣ:rəlt di moi:stə xø:r xəslɑ:n ;
 dət əs di mɑ:nt ɔkto:bər : di kəkəvit əs œyt ;
 bɔ:msəɣərcis ɣn krikis di ɦo:r jei o:rals flœyt ;
 fəskɑ:l əs ɔp di o:rlɔx : dɑ:r ɔnər bei di slœys,
 dɑ:r əs ə dɔr ou dɔ:rəɣbɔ:m sei spɣ:s ɣn sei kɔmbœys.
 dət əs di mɑ:nt ɔkto:bər : ɣk dəɣk di mɣ:sə fi:r
 fər e:vəx ən di ɦe:məl ɔkto:bərmɑ:nt so:s ɦi:r !
 vat vɣ:s je mɛr as blɔmə, as ɦɣl(d)ər dax ɣn nax ?
 vat kan jei⁵ be:tər, moi:ər, ɔf ɦe:rləkər fərvax ?
 ɣk əs nɔx ən ɔkto:bər : mɛi tœyn əs nɔx so: xrun,
 so: vət mɣt al vat moi: əs, mɣt bluisəls fan ləmun,
 so: praxtəx ən di mɔ:rə,⁶ so: ɦe:rlək ən di a:nt !
 ɣk əs nɔx ən ɔkto:bər, di moi:stə, moi:stə mɑ:nt !
 vat ɕe:⁷ ɣk ɔm di vɔntər ? vat prɑ:t jei nou fan mɛi ?
 vat ske:l dət as ʒ:s la:tər ve:r dəɣkər dɑ:ə kreɪ ?
 ɣk əs nou ən ɔkto:bər, di moi:stə, moi:stə mɑ:nt,
 mɣt ɣlkə dax so: ɦɣl(d)ər, so: praxtəx ɣlkə a:nt !
 fəjɔ:lci:s ən di fo:rɦœys,
 fəjɔ:lci:s blou ɣn roi:!
 fəjɔ:lci:s o:rals ɔp di fɣlt,
 ɣn o:rals, ai, so: moi:!

(C. Louis Leipoldt, uit *Oom Gert Vertel*, J. H. de Bussy, Amsterdam en Pretoria.)

¹ fijo:lci:s word ook gehoor. ² Baie sê kəro: ³ Baie sal sê əm. ⁴ Baie sê xe:l. ⁵ Dit kan ook wees kap-jei. ⁶ Baie sê mɔ:rə. ⁷ Baie sê xe:.

6. afrika:nsə lɛtərkændə.

mɛlɛrbə.

di boustɔf fan di afrika:nsə po(:)esi əs nɑfɔnɑ:l. vi kan dət ɔntkɛn da-di afrika:nsə ɑ:rdə mɛt sei plantəxruɪ ɛn di:rə ɛn mɛ:sə ā:skoulək dɑ:rən xətɛ:kən əs ; da-di fɛltvənt xədy:rəx dɑ:rɔ:r vai:, so:s fɛi beina ɔnɔpɦoudələk stɛrkər ɛn svakər ɔ:r di ɦo:xlant trɛk ; da-di xras xø:r ən so:mər-xrun ɔf druvəx fərble:k ən vəntərreip? ɛn vat dɑ:rən pas, vəldə ɛn mak di:rə, di mɛ:sə ən ɦuəl bu:rbədrɛif, di ɔsəvɑ:, di ru:r, di tɛnt, di afrika:nsə le:və—lant ɛn mɛ:sə ən ɦuəl me:s kɛnmɛrkændə eiənskapə?

dət əs xe:n tufal dat ʒ:s lantskapskəldərəŋ¹ xəvo:nlək sei trɛkə ɔy-di bənəlant-ɔmxɛ:vəŋ pœt ni; da-di karo: sə e:nsɑ:mɦeit, di fɛltatmɔsfɛ:r fan di ɦo:xlant, mɛt sei dɔndər-stɔrəm ɛn ɦø:vəlrandə ɛn sei eindələ:sɦeit, mɛt sei sɔnskein ɛn rein ɦo:rison, ən ʒ:s litɛraty:r mɛt bleivəndə sko:nɦeit xətɛ:kən əs ni. xe:n tufal da-dət ən di e:rstə klaŋkə fan di dɛxkœns fan di nɑ:-di-ɔ:rlɔxsə bəve:xəŋ, ən „di flaktə,” re:fs mɛt stɛrk leinə ɔytxəbe:lt əs ni, so:s ən di ənlɛidəŋ fan ə buk, ɛn dɑ:rna: ən nyvə ɝn fein fɔrmə ɝn skakɛ:rəŋə. dət əs ɔmda-di ɦo:xlant di me:s kɛnmɛrkændə eiənskapə fan sœytafrika fɛrtɛ:nvɔ:rdəx ; ɔmda-di xro:tstə xədə:ltə fan sœytafrika ɦo:xlant ɝn e:nsɑ:mə fɛltvɛ:rɛlt əs.

di dœn stro:ki laŋs di kœs fɔrəm ə nitəxɦeit ən fɛrxələikəŋ mɝ-di eindələ:sə fɛlt- ɝn xras-ɔytxəstrɛktɦeit—dɑ:rɔm əs ʒ:s po(:)esi so: fɔl dɑ:rfaŋ;² dɑ:rɔm əs dət sei le:vəns-ɝlæmɛnt, di kɛnmɛrk vat sœytafrika ə eiə klø:r ɕe: ɝn tɔt ifs apɑrtɛ mɑ:k.

ɔnvrəkba:r stɑ:n ʒ:s po(:)esi ɔp ə fɔndamɛnt fan eiə lantskap-ā:skouəŋ, beina dø:rxɑ:ns xəsin ən alxəme:nə brɛ:ə trɛkə.

(D. F. Malherbe, uit *Populêr-Wetenskaplike Leesboek IV*, Nasionale Pers, Kaapstad.)

7. Uit „trɛkərsve:.”

to:tsiəs.

bənə di ɦœys əs dət fəndax
ni al tə rœstəx, vant
mudər ən dɔxtərs mut bak ɝn³ slax
fər(d)i xro:t fe:s fan(d)i lant.

¹ skələrəŋ word gehoor. ² Dit kan ook geles word *darfā*. ³ ʒ(:) kan ook gehoor word.

æn dan—di kafærs æs so: bæ:r!
 „dæ:r stæ:n di bro:t al œytxæreis
 æn(d)i o:nt æs kout! dæs vgrklæk va:r,
 æ mæ:s mut fiæl o(:)k alæs veis.

„æn(d)i ou kælo:ni fiæt jei nœx
 o:rlamsæ skæpsæls, vat xou-xou le:r.
 vat fiæt mei man, mæ-di laŋə tœx,
 æ-fre:dæsna:m tœx xæmaŋke:r?”

mæ:r di dœxtærs stæ:n fiæl mudærs bei
 mæt œpxæstro:ktæ arm:¹
 dæt kne: di de:x æn mæ:k pæstei;
 æn(d)i o:nt æs o:k al varm.¹

di jœŋ-xut kan ni so: ernstœx ve:s,
 œf æ xrap vœrt tœsændø:r xœxœi:.²
 „hiri tœ:rt æs ni fær(d)i fœ:s,
 mar fær vœlm¹ sæ takhæ:rno:i:.”

næt slœyp vœlm ve:r dø:r-(d)i kœmbœys
 laŋs æ tæ:mlækæ dœŋkær fiuk.
 „vœlm, vat lo:p jei so: dø:r-i fiœys
 nœs æ fiunærhæn vat læ:plæk suk?”

fiæi sveix; færðvein ve:r :xæmærk;
 fiæis mæ-di sæ:k færle:;
 di frouæs va-di ve: bæværk
 (so: dax fiæi) spœt dæ:rme:.

(Uit *Trekkerswee*, A. H. Koomans, Potchefstroom.)

8. Umbasvænæ.

prælar.

as e:ndax, æn æ fiæ:r færveidærdæ færskit, di bantu-rasæ ø
 stœk fan afrika ræxe:r, sal bantume:stærs æn bantule:rlœŋə
 mæt xæfulæns fan trœts di sto:ri le:s fan umbasvænæ, di vœldæ
 sulu³-kaptein, æ(-)sæi bræ:ffheit je:ns æ færlo:ræ bu:ræsø:n;
 vant di xæskidænis æs aræm æ:-sœlkæ xæbø:rtænæsæ.

dæt-æt fo:rxækœm ø fiælfjæ:r næ: di xro:t mœ:rt æn natal;
 mæ:r di so:mærræ:ns fiæ-di mutæ fan fæxla:ær sæ vœrstœlpærk

¹ Met die oog op die metrum hier eenlettergrepig. ² Gewoonlik kort, *œi*, naas die gewoner vorm *xœi*; hier lang gebruik om te rym op *no:i*. ³ Sommige sê sula of zulu, zula.

nōx ni œytxævəs ni ɣn-(d)i mɣ:sə fɣt nōx xəpra:t fan pit
œys sə do:t ɣn-(d)i fɣldada:t fan dærk, sei sø:n. di pəsbo:dəs
vas trœx œyt ka:plant, mɣ-di teidəŋ dat prəto:rs a:nkōm ;
mā:r di sulu-impis fɣt nōx alteit o:rkant di tuge:la
rōntxəvɑ:r, ɣn-(d)i kōmədantə mus dax ɣ(n) nax əp fɣelə
fudə ve:s te:n o:(r)rōmpələŋ.

frux e:n mō:rə¹ vɣrt kōmədant fɣā:s də laŋə mɣt ə stɣrk
pətrōli œytxəsty:r, ən-(d)i rəxtəŋ fan-(d)i umɣe:ni, ni fɣ:r
fā-va:r nɑ:dərɦant pitərmərətsbœrx xəbou vɣrt, ɔm nɑ:
tə xɑ:n əf-(d)i sulus ni dalk axtər-(d)i la:ərs ɔmtrɣk ni; vant
dɑ:r vas aləranda lo:sə xərœxtə ən ɔmlo:p, fan kafərutsपो:रə
vat xəsin vas dvarso:r-(d)i pat na pōrt-natal; ən nimant
kōn ve:t vat dəŋɣɑ:n sə indunas fā-sən vas ni.

mɣt daxbre:k vas-(d)i pətrōli œy-di la:ər vɣxərei, ɣn hœl
vas di e:rstə sprœyci ɔnərkant al dø:r tu fɣrdinant fā-xas
e:rs əp sei pɣ:rt steix ɔm fɣel tə fœlx. fɣei vas ə sø:n fan nouləks
sɣstin ja:r, di ā:xəno:mə kənt fā-fɣrkuləs mələŋ ə-sei frow,
tant le:ni. mā:r sei ple:xfa:dər vas sa:-mat² rətif fərmō:r ;
ɣn fɣuvɣl tant le:ni baie³ lif vas fər fɣōm, vat sei eiə mudər
fərlo:r-ət tu fɣei nōx mar tve: ja:r out vas, fɣt fɣrdinant
nɑ: di xro:t mo:rt baie svɑ:r xəkrei. fɣel trɣkbu:rdərei vɣrt
bəɦartəx dø:r ə blaŋkə kŋɣ fan-(d)i mələŋs, ɣn 'di fɣ-da(r)-
fo:r xəsɔrx dat fɣrdinant al-(d)i ryvə vɣrk fərəx. əp di
pətrōli mus fɣei di man as axtərreier fərəxəsl; mar fo:rdat
fɣei kōn vœxkōm, mus fɣei di ɔxənt nōx e:rs klɑ:r mɣlk. fɣei
vas ɣxtər ə stɣrk kənt, vat xəsənt ɔpxəxrui-ət ən-(d)i bœytə-
le:və, ɣn fɣt fɣōm alərlei ɔntbe:rəŋs mɣt ɔpxəvɣkt(f)eit
la:t vɣlxəfal.

tu fɣei di pətrōli ənɦɑ:l, vas fɣel al œy-di xəsəx
fan-(d)i la:ər œyt, ɣn kōmədant də laŋə fɣou ku:rs əp
so:ə steivə pasxaŋəci, ə-sœydələkə rəxtəŋ, tɔdat fɣel
te:n-(d)i mədax bo: laŋs-(d)i umɣe:ni a:nkōm.

əp di rət dɑ:rɦe:n fɣt fɣel nœks bœytənxəvo:ns xəvɑ:r
ni, ə-fɣir vɣrt nou afxəsɑ:l əŋ-kəs xəmə:k, tərveil-(d)i vakərə
kōmədant əp ə fɣo:xtə œytlō:p, ɔm tə spəjun⁴. so:ə pətrōli
bləi xəvo:nlək ə pɑ:r dɑ:ə ən-(d)i fɣlt, so:dat⁵ dɑ:r xən fɣɑ:s
vas ni. di vɣ:rəlt vas fɣir rœyx bəxrui mət do:rəŋbo:mə,
ɣn a:n(d)i rəfi:r əm-bɣrxklo:və fɣt fɣo:ə fɣoutbɔsə fo:rxəkōm,
ɔnxəɣp nōx ən fɣel mā:xdələkə reikdōm, fā-rø:sə-ɣe:lfɣout-
bləkə ən anər xəbo:mtə, vat fɣo:x ɔpskit ɣn dæx ɔpməkɑ:r
stɑ:n, so:dat dət ə vɑ:rə vout mā:k, vɑ:rən-(d)i sənłəx 'noi:t
dø:rdrəŋ ni. ə-ve:ldə fā-vəl(d)ə blōmə, fa:rəŋs ə-sləŋəp-
pləntə bədɣk di xrənt, vat slɣxs fɣi(:)r ən dɑ:r dø:rkroey
vɣrt dø:r-(d)i futpɑ:cis va-di vəl(d)ə di:rə ɣn ɣ:xədi:rət
mɑ:k.

¹ Baie sê mō:rə. ² In die W.P. sê hulle mut. ³ Daar's verskillende
uitsprake, o.a. baieŋ. ⁴ spijun word ook gehoor. ⁵ so:lat is baie gewoon.

fgrdinant gn-(d)i aner axtərreiərs mus di pğ:rə xɑ:n va:tər xe: gn dan əp ə xəskəktə plgk ən-(d)i nabeifheit la:t vei; gn fiəl hiɑ-di reidi:rə ngt fan-(d)i va:tər af 'vğxxəke:r tu fiəl di rup fan ə fiø:nəŋfo:lci hir bei fiəl fərne:m. e:rs blei di ou fa:l fo:lci sət ənə naby:rəxə bə:m, ɔnərveil hei ɔnafxəbro:kə snɑ:tər gn rup; mɑ:r tu di kənərs ʒ:xənəix skein ɔm xəfi:ɔ:r tə xe:¹ ā(:)-sei xərup, fli: hei tət 'dəxbei fiəl, al flœytəndə, gn la:t dā-ve:r so:ə eiŋci² fat, ɔm tglkəns trœx tə kəm gn fiəl mgt nɔx me:r fəlhiardəŋ a:n te lək.

(Gustav S. Preller, uit *Oorlogsoormag*, Nasionale Pers, Bpk., Kaapstad.)

C. VLUGGE OMGANGSTYL.

9. di stəxtəŋsfərxa:dərəŋ fan-i xəno:tskap fā-rəxtə afrika:nərs.

fɔn viləx.

dət vas sa:tərdax, di fe:rtində³ ɔxəstəes, axtinfeifise:vəntəx, ən-i fo:rmərax. di səyto:stər dɑ:l di hɑŋe fan-i klēi:drā:ste:nsə xəbgrxtəs af, ne:m-ə fa:rt or-i flaktəs ɔm stəf-va:ləŋs əp di pğ:rəlsə strɑ:tə tə mɑ:k; dət səys dø:r-i tɔpə fan-i eikəbo:mə an ve:rsei fan-i pasturilɑ:n, va:r-i vo:nfiəys fan ɔ:m xirjɔn məlgrbə stɑ:n. ən hiri fiəys sou fəndax əm-baiəŋ xəheimə fərxa:dərəŋ plɑ:sfənt. əp di fəsxəstgldə teit lo:p e:n, əf-ə pɑ:r mans ən-i lɑ:nəŋ, əf or-i dgstəitsə ɔ:pə pləiŋci fo:r-i fiəys, rəxəyət nɑ va:r ɔ:m xirjɔn vo:n. ā-sei vət drələŋsə bai:ci g-vət kœrkfiut ɔntfəŋ hei di fərvaxtə frəndə bei-ri fo:rdø:r ā-lei fiələ nɑ sei rœym e:tkɑ:mər, gn glke:n ne:m sətplgk ɔm di xro:t e:ttɑ:fəl. sa:mu-ri⁴ xastfi:r vas dar ax bətrgkləkə jɔŋ mans—ʒ:s kɑ-ampər sɔ: fɔlxruidə sø:ns. pitər dgmpərs, di sɔndələŋ fan-i siɔnsxəme:ntə, fiht nɔx ni əpxədə:x ni. di teit ɔm tə bəxən⁵ vas dɑ:r ā-so: ne:m di vgrksɑ:mfi:de 'sɔnər fiɔm ə ā:fəŋ. ā:ve:səx vas: xirjɔn jo:sya məlgrbə (tve:əfe:rtəx jɑ:r), kaspɑ:rəes pe:trəes fi:oxənfɔut (tve:ədgrtəx jɑ:r), dɑ:nigl frāsoi:s də toi: (ɔ:m lo:kumutif, ne:nəntvəntəx jɑ:r), do(:)məne: stəfa:nəes jakə:bəes də toi:(se:vənəntvəntəx jɑ:r), dɑ:nigl frāsoi:s də to: (dœktər, sɔsəntvəntəx jɑ:r), pe:trəes jakə:bəes məlgrbə (pit bəri, tve:əntvəntəx jɑ:r), ougəes(t) a:rbgk (firəntvəntəx jɑ:r) g-stəfa:nəes xe: də toi: (e:nəntvəntəx jɑ:r).

(G. R. von Wielligh, uit *Gedenkboek ter ere van die Genootskap van regte Afrikaners*.)

¹ Baie sê ɔe:. ² Hier is die simpleks ənt. Daar is baie wat die simpleks ənt gebruik en die verkleinwoord ɔŋci. ³ Die d is baie swak en val by baie weg. ⁴ Baie sal sê sa:-mə-di. ⁵ Ander sou sê dəxənt of bəxəno.

10. ən-i hō:əfglt.

fan dən hie:vər.

ən-i hō:əfglt, vā:r-ət o:p əs gn-i hie:məl veit darbo:,
 vā:r kœdəs vai:xras hœpəl o:r-i f̄slt,
 vā:r ə m̄s:s nɔx frei k̄ā-a:səm̄h̄a:l gn a:n ə xɔt k̄ā-xlo:,
 sta:(n)-mei hœysi, vat ək mus f̄erl̄a:t f̄er çglt.
 ʒn as ək ən-i x̄aŋə fan-i mein h̄ir s̄ət ə dro:m
 fan-i v̄endə ɔp di hō:əfglt, rœym ̄ə-frei,
 d̄ā-hō:r ək di x̄əkl̄əŋk̄əl fa-mei spo:r̄ə, sa:l ən to:m,
 sa:v̄əns¹ as ək be:s- ɔf sk̄a:ptu rei.

ɔp di hō:əfglt, vā:r-ət veit əs, vā:r jei baiə f̄g:r k̄ā-sin
 (di eilblou br̄əŋ ə knɔp dan əŋ-jou ke:l),
 sta:(n)-mei hœysi nɔx ̄ə-vax f̄er mei, vax al ə ja:r ɔf tin.
 vā:r-i b̄okis ɔp di leixrafste:nə spe:l.
 mar as di te:r̄əŋ kvai: v̄ort gn ək hō:r-i l̄a:stə fl̄œyt,
 d̄ā-sve:f ək na di hō:əfglt ɔp di v̄ənt
 ̄ə-suk dan ən-i ma:nl̄əx al-i moi:stə pl̄gkis œyt,
 vā:r ək kleiɔsə x̄əma:k-ət as ə k̄ənt.

(F. van den Heever, uit *Gedigte*, J. H. de Bussy, Amsterdam en Pretoria.)

11. di tr̄əs̄p̄ortreier s̄ə st̄o:ri.

laip̄olt.

tu ək di² oucis f̄er-i e:rst̄əmal x̄əvā:r, vas mei x̄ədaxtə
 s̄əmə:r: „vat ma:k h̄iœlə h̄ir ?” gk-ət x̄ədəŋk dat h̄iœlə m̄əskin
 g:r̄ā(:)s na:bei x̄əla:ər vas—m̄əskin m̄gt h̄iœlə ouərs axt̄ər-i
 b̄œlt, ɔf so: it̄s. gn ɔm œy-tə f̄ənt h̄gt ək x̄əskre:

„vi əs j̄œlə, k̄ənərs ?”

di tve: vas xlat ni f̄ərbl̄œf ni. h̄iœlə h̄ət fan-i fo:rk̄əs
 afx̄əkl̄əm, xou-xou ̄ə-e:və h̄and̄əx, gn na mei tu x̄ək̄əm,
 e:və b̄əda:rt ̄ə-se:d̄əx, asɔf d̄ə-di x̄əvo:nst̄ə d̄əŋ ən-i v̄g:r̄əlt
 vas ər k̄ənərs ɔm s̄əmə:so: bei ə œytx̄əspandə vā: t̄ə k̄əm
 k̄œyər.

„dax o:m”, h̄ē-di s̄ø:n x̄əs̄g:, g-meī sei h̄iant x̄əreik. „gk
 əs v̄əli, gn 'di e:n əs xrici. gn vi əs o:m, as ək max fra: ?”

„ja:, mar vā:r k̄əm j̄œlə f̄ənda:n ? gn vat ma:k j̄œləir ?” h̄
 h̄gt 'gk x̄əfra:; s̄ən̄ər ɔm mei e:rs fo:r t̄ə st̄əl. gk-ət x̄ədəŋk
 dat h̄iœlə m̄əskin f̄ərdvā:l vas.

¹ Dis natuurlik 'n kultuurwoord, vandaar dat ons die n behou; sa:v̄ō:s is ook moontlik. ² Ander sal s̄ə ək-i.

„ÿ:s kôm fan dâ:ri kant af,” sê: di sô:nci, æ-mut¹ sê. fêhjer veis hêi na-ri ræxtêh fan-i bælt va:r-i osê xævei hêti „so: hîgt jælê dâ:r œytxæspan?” hîgt êk ve:r xæfra: „ne:,” di sô:n skœt sei kôp êh-keik rœnt. „o:m-æt môs baie vâ:s. va:r-s dan-i anêr o:ms, o:m? ên-æt o:m o:m sê ru:r?” „jâ:, dæs æ-mei va:, dâ:ræxtêr,” ên æk veis na-ri fo:rstê va: „va:r-s jælê mê:sê, sô:n?” „dâ:r, o:m,” ên-i sô:n veis ve:r bælttu. „hîgt o:m nêks xæskit ni?” hîelê vas æxtê kênêrs, nyskiræx so:s² kênêrs æs, ên êk vas blei om mut¹ hîelê æ bici tæ præ:t. di meisi hîê-di kôfikanœci ên-i o:x xækrei ô-vas bleikbâ:r ên hî:r skæk dâ:rme:.

„ne: sô:n, hîr æs môs nêks om tæ skit ni,” hîgt êk xæantvo:rt „ÿ:s-æt môs kôs xænux. vël jei mei ru:r sin?” „asêblif³ o:m”. di sô:n sê o:xis strâ:l: æ-mê:s kô-sin dat hêi baie me:r bêlêh ên-i ru:r xæstêl-æt as ên-i kôfikanœci. êk-æt mei martini fo:r-i dax xæbrêh, mar æk-æt xlat ni fêrvax da-dêt so:æ ændrêk œp-i³ kênêrs sou mâ:k as va-di êrstê sin dar-fâ-xêdun-æt ni. hîelê hîê-di xæve:r fâ-œnêr na bo: bækêik, mê-di xro:stê fêrbâ:sêh ên nyskiræxœit, ên-æt mei dâ:r-œmtrênt œytxæfra: da-dêt æ nâ:r(h)œit vas. vat vas 'dêt? vat vas 'dat? vater so:rt ru:r vas hîri nou? vat vas dan æ pætro:n? xæbrœyk o:m da-ni bœskrœyt œy-di roi: blêkis ni?

„va:r kôm jælê dâ-fênda:n, sô:n,” hîgt æk xæfra:, so: hîalf spôtêræx, „dat jælê ni ve:t dat ÿ:s nou ni me:r fo:rlai:êrs xæbrœyk ni? êk skit hîrme:,” ên æk veis fêr hîelê æ pâ:r pætro:nê, vat æk œyt mei sak hî:l. dêt (h)êt nœx me:r fêrbâ:sêh œpxævêk bei di oucis. hufê:r kœn-i dêh skit? ên hîukôm œp so:-æ mœni:r?

„ax, va:r (h)êt jei dâ-sko:lxæxâ:n, vêli?” fra: êk. „kêp-jei ni e:rs æ martini ni? jei-s se:kêr e:n fan-i dôm natalisê sô:ns, hîê:?”

„ne: o:m, êk æs ni dôm ni,” sê: di sôn:, xlat ni œy-di pat xæsla:n ni. „êk kâ-al le:s ô-skreivê, baie be:têr as xrici. ÿ:s kôm fâ-anêrkant di rêfi:r, o:m. mar dæs vrêntax æ snâ:ksê ru:r, hîri. tu tœx o:m, skit asêblif dar-me:, dat ÿ:s kâ-sin hu di dêh skit.”

Êk-æt alteit sênæxœit êh-kênêrs, ên di tve:cis hêt mei â:-xæstâ:n. êk mut sê: êk vas xlat ni or hîelê bækœmært ni. êk-æt môs xêdêh k hîelê vas kênêrs fâ- e:n œf anêr famili va-dâ:r axtêr-i bælt œytxæspan vas; nêtnou sal hîelê trœxxâ:n. dar vas têt xænux om mut (h)œlê tæ spel fo:rdat ÿ:s skôf bœxên. mar-i meisi sê bêlêhstêlêh ên-i kôfikanœci, ên altve: sê ble:k xæsœxis hîgt mei lat dêh dat (h)œlê mæskin hîêhêr hêt. êk-æt tu bœskœyt œy-di axterkês lo:p hî:l êh-kœfi ô:xæskêh.

¹ Ander sê mæt. ² Ander sal uitspreek sus. ³ Baie sê œp di.

„væl jøelə ni its e:t ni, kənərs?“ higt ək xəfra:. altve: skœ-di kəp. „ne: o:m, danġi o:m. mar skit tɔx ə pɑ:r sko:tə, o:m, asəblif, o:m.“

tu higt ək ə pətro:n ə:xəste:k ɣn ɔp ə kləp ɔp-i bœlt xəmək. di tve: hæt mæ-di xro:tstə bələŋstgłəŋ stɑ:n ə ā:keik. nɑ: di e:rstə sko:t mus ək nɔx ē:-skit. di pətro:nə hæt hœlə xre:təx ɔpxərə:p, „ɔm fər tanta tə xā-veis,“ hīg-di meisi xəsg:.

„ā-vɑ:r əs tani?“ higt ək xəfra:, mar-i e:nəxstə ənləxtəŋ¹ vat ək kɔ-krei, vas da-tani axtər-i bœlt ɣrē:s vas, fɣ:raf.

ɣn nɣtsus ək ve:r-i pətro:n vou ā:ste:k, kɔ-mei kafərs or-i bœlt tə fo:rskein, træx mɣ-di ɔsə. di meisi hæt hœlə e:rstə xəsın, ā-sei hæt da:dɣək hɑ:r buti sə hiant xəxreip. „ā:s mut lo:p, vœli,“ higt sei sɔmər xəsg:.

ɣk vas ɔp-i ɔ:mbłək be:səx mɣ-di xəve:r ɣn hæt ni nar-i kənərs xəkeik ni. tu ək ve:r vou skit, keik ək ɔp ā-sın xē:-e:n fan² hœlə ni.

altve: vas spo:rlo:s fərdvein. ɣk vas so: fərbouəre:rt dat ək na ɣlkə vɑ: xəlo:p-ət, ā-xəkeik ɔf hœlə ni məskin vɣxkrœypərçi mut mei spe:l ni, mar nɣ:rē:s vas dar its fan² hœle tə sin ni. ɣn ɔm mei vas di le:ə flaktə fan-i fɣlt, mɣ-di bœlt ə hialfmeil fɣ:raf. ā-fan-i kənərs vas nəks tə sin ni.

(C. Louis Leipoldt, uit *Die Huisgenoot*, Nasionale Pers, Bpk., Kaapstad.)

12. Uit „ampi.“

jɔxəm fam brœxə.

ampi stamp sei səmpəl sœstər e:ŋkantu: „je: pat fa-mei płgk af!“

„mɑ:, keik fər ampi!“

„ampi, jei səl bɑ:rs!“³ brəm di⁴ mɑ:, sɔnər ɔm tə ru:r. ampi sət so: e:və hıoutpɔp lā:s sei pɑ:, vat nou frɔt tvak-blɑ:rə œyt ə kɔrtste:lpeip rɔ:k ā-skgləm sei xo:r o:xis e:ŋkantu xoi: na sei sɔ:n, fɔl axtərdɔx.

„vas jei fəndax bei-ri vəpə?“

„ja: pɑ:; ən tu lo:p ək kaspər boi:sə ɔp-i leif, ā:-hie fra: mei tu sɔmər ɔm bei hɔm tə kɔm vɣ:rk.“⁵

„higt hei fər jou xəfra: ? da-mut hei xro:t xəbrɣk hīg:.“

„pɑ: hei-t mei eintək xəsubat; hei-t ngt le:lək na mei xəfrei; mar ək vou ni sɔmər kəp je: ni, ən ək sɣ: tu fər hɔm dat ək mei pɑ: e:rs mut fra:, vant ɣk əs nɔx ni mɔndax⁶ ni.“

nɔrce: ful ā:xədə:n. „mei kənt, dəs xut fā- jou; jei mut alteit na jou pɑ: lœystər, dā-sal jei noi:t speit kreı ni.“

¹ Sommige sê ā:ləxtəŋ. Baie gewoon is fā. ² Hier is die rekking aan die emosionele faktor toe te skrywe. ³ brəm-i word ook gesê. ⁴ Let op die rekking van die klinker in die taal van hierdie twee. ⁵ Let op die a van die uitgang.

„ja: pa:,” sɛ: ampi, de:mudəx, ə-fərfəlx : „ən tu-t kaspər boi:sə xəsɛ: dat ək pa: se:kərlək mus sa:mbrəŋ ɔm-i ako:rt tə ma:k.”

„ɛk dəŋk ɔ:s sal darəm di fark kaŋ-ko:p, ou sɔ:n, vant boi:sə kan da:tək bəta:l : hiei-s mɔs reik.”

„pa:, ɛ-vat krɛi ɛk dan, pa:?”

„ampi, lœystər ! ɛk-ət ə moi: plɑ:n.¹ ɛk fe: fər jou al vat o(:)r-i feif pɔ:nt² xan, ən dan ko:p jei fər jou da:fo:r ə kɔmbɛ:rs. ɛk ko:p-i fark, ɛ-sal fər jou ə krəmənai:ci fe:.”

ə-fərdər sət hieələ dullo:s ɔm di³ fy:rkan. da:ri sɔ:n fā-hɔm sla:n hɔm fəndax tuta:l drɔŋk. nɔrce: lu:r ɔnərlā:s fər ampi, vat so: se:dəx leik as ə kɔstər. so: xəvələx vas di kənt nɔx noi:t ni. ampi hɛt mak xəvɔrt.

ja:, da:ri vələ kənt fan-i fɛlt əs ɔp-i o:mblək mak. fa-mɔ:rə af əs kaspər boi:sə hiei ba:s, ən da:rfənda:n səl hiei mɔndəx ve:s—sɛlf ə man, frei ɔm tə ma:k nəs hiei vəl. hie sal mæt anəki hirlā:s kɔm, lɛkər bei sei pa:fərbeirei axtər ou ja:kɔp, ə-sei pa: sal nəks kā-ma:k ni. dəs ɔf-ei di tukɔms da:r ən-i fy:rkan sin—'so: la:-di xlut hɔm nou dro:m ; ɛn-i vənt vai: so: lɛkər ɔm di myra:si bœytə, ɔf-ei ampi al vəl sa:m ne:m fo:rəntu.

(Jochem van Bruggen, uit *Ampie*, Swets en Zeitlinger, Amsterdam.)

13. Uit „di mɔ:ləna:r.”

məlsərbə.

„ɛk fərsta:(n)-ni va:rɔm jei-(d)ət⁴ xədun-ət ni—ɛ-kɛŋ-jou mɔs ni so: ni ! jei mut ə anər mɛ:s xəvɔrt-ət, fā:s, ɔm so: ifs tə dun. ən al-i ja:rə vat ɔ:s sa:m ɔpxəxrui hɛt, fā:s, hɔkɔm hɛt ək noi:t xəsin da-jei kvɑ:t xəvɔrt-ət ni ? da-jei so: vudənt kā(:)-vɔrt jousɛlf so: fərxe:t dət əs fre:mt fər mei. vat əs-ət dā?”

„dəs ɔm jou ɔntvəl leono:rə.”

„ɔm mei ɔntvəl?” kləŋk-ət fre:mt-fra:xənt. „sɛ: mei, va:r-ə(t)-jei fəndā:-xəkɔm ? tu 'ɛk xəva:r, stā:- jei bei ɔ:s.”

„keik, ɛk vas mɔs bo: ən-i xərna:tbo:m—dət vas ə lɛkər xərna:t vat ək ā:-xə:t-ət—ən tu kɔm jələ da:r ā:xəstap or-i brəx. ən tu bələ:dəx lou mɔs fər jou. tu kɔn ək-ət ni fərdrɑ: ni. ɔm jou ɔntvəl hɛt ək kvɑ:t xəvɔrt vi-s hiei dā ɔm tə ma:k ɔf jou fəmilli ni xut əs ni. əs jou ouərs da-ni so: ɔrdɛntlək sus seinə kā-'vɛ:s ɔm tə ve:s ni ? əs ɔm ən tanta da-ni e:rstəklas ni, dat hiei mut prɑ:t fā-'sei e:rstəklas fəmilli ? ne:a,⁵ stɑ:rəx, hiei mut sei mɔnt fā-'jou fəmilli af hou. . . . ne:a,⁵ 'dət səl ək ni fərdrɑ: ni. . . .”

¹ Let op die rekking van die klinker in die taal van hierdie twee. ² Hier kan die rekking as algemeen beskou word. ³ Vgl. noot 4, bl. 212. ⁴ Sommige sal sê jəl-rət. ⁵ Dit kan netsogoed a wees, maar dan kort.

„om 'mei' ontvøl hē-jei dæt xədun? noi:t mu-jei om 'mei' ontvøl ə fərke:rdə² dəŋ du-ni. lou hæt 'jou mɔs ni bəle:dəx ni. əŋ-keik va-dup-jei an 'hɔm jei ja: hɔm vɛx sus ə hɔnt! hē-jei xədəŋk vat-(h)ei kan dun?“

„ək əs ni fər hɔm baŋ ni,“ brɔm fā:s.

„stəl, fā:s, stəl. jei-t lou ā:xərant. ɛn as-(h)ei nou fər jou xɑ:n³. ā:xe: ? ɛp-jei for-i hɔf kɔm? ɛn-(d)ət pəblik vɔrt da-jei jou xə-dra: hæt sus e:n vat ni rɛx əs ni. . . ?“

„dəŋk jei, lou səl-ət dun? rɛxtax, leono:rə, dəŋk jei dæt? mar ək hæt-(h)ɔm ni xəsla:n ni.“

„jei-t hɔm ā:xərant. dəŋk daran, fā:s, vat ə-hartse:r fər pa: ə-ma:, ə-fər mei. . . .“

„hē-jei məkɪn fər o:m ən tanta fərtɛl?“ fra: hɛi hā:stəx.

„ək 'hæt ni. mar lœystər. ʒ:s hē-jou ni səkə mənɪ:rə xə-le:r ni. keik, di fɔlk ma:k so: fər məkɑ:r—hɛlə rant məkɑ:r an—mar vətɪŋ:sə, ɔrdɛntəkə vətɪŋ:sə dun-ət mɔs ni! jei brəŋ skandə o:r ʒ:s hœys, fā:s.“

fā:s-ət se:rxəkrei.

„dəs vɑ:r, dəs vɑ:r! as ək mar xədəŋk-ət mar ək vas so: kvɑ:t!“

„ma:r dar əs nɔx ə anər dəy. jei ve:t mɔs da-di plɑ:s ə:xəhou əs ɔmdat lou moi:xəpra:t-ət ən-i xɛlt fər pa: xəkrei hæt—jei ve:-dət.“

„dəs rɛx, ja:“, sɛ: fā:s, ən⁴ le:vəndəx sin-(h)ei ve:r-i fandi-situne:l, di fre:mdə mɛ:sə ɔp di⁵ vɛrf ən-i plɑ:sxəre:tskap ɔnər-i bo:mə, ə-fər ɔ:mpi tin-i bo:mstam—hɔ:r-(h)ei ɔ:mpi xəsɛls ə-sin-(h)ei hɔm vɛis na lou ə-məŋɛ: da:r anəkant tin-i tœynmy:r—kɔm ve:r ə-sei ke:l di xəful fā-bənoutɛit vat-(h)ei di dax xəhæt-ət.

„nou fre:s ək, fā:s, dæt xā¹-fərke:rt lo:p. lou səl-(h)ɔm vre:k, sus-(h)ei uk⁷ lat fərsta:n-ət. ən təme:r nou da-jei hɔm so: bəhanəl-ət. ən as-(h)ei dæt rɛxkrei ən-i xɛlt vɔrt ɔpxəsɛ:, vat 'dan?⁸ vat vɔrt 'dan⁹ fan⁹ ʒ:s?“

(D. F. Malherbe, uit *Die Meulenaar*, Nasionale Pers, Bpk., Bloemfontein.)

¹ As daar nie nadruk was nie, sou een m voldoende wees. ² Sommige sou sê fərke:rə. ³ Dit kan ook wees xā of xan. ⁴ Sommige, o.a. die eerste outeur, sou sê ə. ⁵ Ander sou sê ɔp-i of ɔb-i. ⁶ Dit kan ook wees xɑ:n of xan. ⁷ Ander sal sê ɔk. ⁸ Dit kan ook wees dā. ⁹ Sommige sou sê fā.

14. Uit „di lixdœyvøl.“

liɔn kafɛt.

(In hierdie stuk word die woorde wat saam 'n fonetiese woord-groep vorm [vgl. § 942 volg.], aanmekaar geskrywe.)

marʒ:səd¹ijɔŋkɛ:rəlsɔpikra:lmy:r alxlatfərxe:t. hɛləpra:t-anərshartxənux. hā:sɦɑ:lœyvtvətɛihæt ɛnəpa:rjɔŋmɛ:sə hɛtɛləprɛtɔda(r)ən ɔmhā:stəlɛtfərtɛl ɛntəlɛtlɪx.

„ḡ:spɛ:rəsɛtʃɛt,” sɛ:əjɔŋkɛ:rəl. „dəsjamər dad'iasfo:ls-
so:baia²mutkrɛi asifrɛkteitaŋkɔm. ɔpɔ:spla:s frɛk(h)ɛlə-
nɛtso³ɛrxasəntrāsfa:l.”

„pra:jɛifɛfrɛktɛ!” sɛ:hā:s, „jeimute:rsəmariko(:)kɔm.
tuəkfərle:dəja:rdɑ:rvas, əsalɔ:spɛ:rədo:t, solatɔ:smət'ɔsə-
mustrɛxkɔm.”

„jeimusma(r)be:təɔpxəpasət, hā:s!”

„ɔpashɛlpnəks,” sɛ:hā:s. „ē:ɔxənt xanɔ:sœyɔmtəjax.
ɔ:svassɛsmantəpɛ:rt. dətvasnɔxbaiə²frux. tuɔ:sɛəntxəreiat,
sinɔ:səklɛin⁴məsbaŋki la:xbeid¹ixrɔntrɛk, sovattve:hɔnərt-
tre:bre:t. ɔ:smusdvardsɔ(:)riməshe:n. o:mja:kɔp, vatbɛiɔ:s-
vas, sɛ:tufərɔ:s, „ɔ:smut'dɔ:riməsja:, dəsiva:rəpɛ:rəsiktə.”
ɔ:sxoi:tuplat ənjɛləka⁶mɛixlo:ɔfjɛləətsɛlfxəsinət, se:vəda:ə-
la:tər hiatfɛifpɛ:rədipɛ:rəsiktə. nɛtmeipɛ:rt, vadifənaxstəxə-
fiartɔp'ət, hɛto:rxəblei.”

(Uit Oom Jan, *Sewe Duiwels*, Nasionale Pers, Bpk., Bloemfontein.)

Ons kan natuurlik nie op elke verskillende uitspraak wys nie; die volgende moet volstaan. ¹ r word ook gehoor. ² Daar's verskillende uitsprake van *baia*: die eerste outeur sê *baiaŋ*. ³ Ander sê *netsu*. ⁴ Baing, o.a. die eerste outeur, sê *mut*. ⁵ *kɛr*: word ook gehoor. ⁶ *kā* kan ook gesê word. ⁷ *Baie* sal sê *fiartup*.

D. VERSKILLENDE TIEPES VAN STANDARDUITSPRAAK.

əmbɔ:rləŋbəsuk.

15 (i). TIEPE VAN KAAPSTAD.

(*Uitspraak van Advokaat J. H. de Waal, B.A.*).

dət vas beina ə-dɑ:xləksə xəbɔ:rtənəs ɔm əmbɔ:rləŋə
dvarsor-i bɛrgə tə sin kɔm, ə-rɛxœyɔt na-ri kanto:r tu tə sin
pɛil, amal ma tɔx tə bəçɛ:rəx ɔm its tə ɔntfaŋ. xəstər hɛ-dar
ɛxtər ən o:rstru:məŋ¹pla:sxəfənt, vat xru:t ska:rə ā:xəxət,
su:dat ɔ:s fərbɑ:s vas ɔm rɪ:ts¹fəmə:rə frux nɪ:gə mans ən
ax frouā:s fo(:)r-i kanto:r tə sin fərskɛin, sa:-mut ɔ:xəfɛ:r
ən dusein kənərs.

hœlə hɛt ni fənax xəstap ni, ma(r) laŋsa:m, sus-i xəvu:ntə
fā-əmbɔ:rləŋə əs. hiri slax vas-(d)ar ou bəkɛndəs ɔnər.
ə-su:-ə-xəfal hɛ-ri bəsty:rdər darfā-xəfiou ɔm hœlə ə(m)-
bic^{ti}² tə pla: ə-sɛlfs tə tɛ:rə³, vat-ei hiri kɛ:r ni sou na:la:t
ni, van-(d)ət⁴ sou va:rskɛinlək sɛi la:stə kā:s vɪ:s, ā:xəsin
hɛi or tvi: dɑ:ə sou aftri:.

di v:mblək-ət xou ā:xəbri:k varɔp ā-ɛlki:n ə(m)-pərsɛipɛ^{ti}
sou xəçɪ: vɔrt. tu m:s j^{ti}ɛi^{ti}-ri v:ə sin ɔpfləkər: hɪrfɔ:r
vas-i hɪ:lə reɪs mɔs uk ɔnərnɪ:m. ā-ɛlkə frou əs ə-tʃɑ:li

xəçɪ; ā-ɛlkə man ən ʊ(r)lʊ:si fan tin siləŋs; di kənərs-ət
ɛlkɪ:n-ə kleinəxeiç'i ɔntfaŋ.

di frouē:s vas tɔx tə xɾʊ:s ɔp-(h)œlə xəskəŋk. suma(r) fan-i
stā:spo:r af vas-ət ə-xəbabəl fan-i anər vɛ:rəlt. da(r)-vas
naty:rlək for xəso:rə ɔm baiəŋ ən-i ʊ:xlʊ:pəndə klø:rə tə kis.
su: vas-(d)ar çɪ:l tʃɑ:lɪs ɔnər, pɛ:rsəs ə-svartbɔntəs. ē:-frou,
su:-ə-kleɪɲç'i, kɔ-mar ni œytxəpra:t rɑ:k or-i praxtəxə
klø:rə fā-'hɑ:r tʃɑ:li ni. məskin sou-ri mans liverstə çɛlt
ɔntfaŋ-ət, mar hœlə vas darəm uk rɛxtax baiəŋ ə:xənu:mə
mɛt-œlə pərsɛnt.

Opmerkinge by die uitspraak van Adv. de Waal.

Adv. de Waal se moeder was 'n Kaapse dame, sy vader was uit die distrik Stellenbosch. Hier is hy dan ook gebore, maar van sy vierde jaar woon hy in Kaapstad, sodat hy daar grootgeword het. Hierdeur, asook deur sy kultuur en ervaring as skrywer, is hy 'n goeie tiepe van die Hollandse Afrikaner van Kaapstad.

- (1) Sy e en o is ɪ en ʊ, behalwe voor r.
- (2) By die verkleiningsuitgang is die eksplosief prepalataal, en daardeur sissend, dus nog nie heeltemal tʃ nie.
- (3) tɛrx kom ook voor.
- (4) d kan wegval.
- (5) j is 'n prepalatale frikatief, nog nie die affrikaat dʒ nie.
- (6) Let op die gebruik van ç en die oorgang van intervokale d > r.
- (7) Let ook op die gebruik van ʊ na 'n aanvangsmedeklinker, wat anders nie die gewoonte is in die W.P. nie.

15. (ii) Tiepe van Ceres (Kaapprovinsie).

(Uitspraak van Inspekteur H. Z. Van der Merwe, B.A.)

dət vas beina ə-da:ələksə xəbø:rtənəs ɔm əmbo:rləŋə
dvarso(:)ʳ-i bɛrgə tə sin kɔm, ə-rɛxœyt na-ri kanto:r tu
tə sin peil, amal mar tɔx tə bəxe:rəx ɔm ɪts tə ɔntfaŋ. xəstər
hɛ-dar ɛxtər ən o:r-stro:məŋ pla:sxəfənt, vat xro:t skɑ:rə
ā:xəreɪx-ət, so(:)rat² ɔ:s fərba:s vas ɔm re:ts fəmo:rə frux
ne:ŋə mans ə-ax frouē:s fo:r-i kanto:r tə sin fərskein, sa:-mut
ə:xəfe:r ə-dusein kənərs.

hœlə hət ni fənax xəstap ni, mar laŋsa:m, sus-i xəvo:ntə
fā-əmbø:rləŋə əs. hiri slax vas dar ou bəkəndəs ɔnər.
ə-so:ə-xəfal hə-di bəsty:rdər darfā-xəfiou ɔm hœlə ə-bici
tə pla: ə-sɛlfs tə tɛ:rə³, vat-ei hiri ke:r ni sou na:lɑ:t ni, van-
dət sou vɑ:rskeinlək sei lɑ:stə kɑ:s ve:s, ā:xəsin hɛi o(:)r
tve: dɑ:ə sou aftre:.

di o:mblək-ət xou ā:xəbre:k varəp ā-ɛlkə:n ə-pərsɛɲçi
sou xəxe: vɔrt. tu mus jei di o:ə sin ɔpfləkər: hɪrfo:r vas-i
hie:lə reis mɔs uk ɔnərne:m. ā-ɛlkə frou əs ə-c'ɑ:li⁴ xəxe:,
ā-ɛlkə man ə-orlo:si fan tin siləŋs; di kənərs-ət ɛlke:n
ə-kleinəxeici ɔntfaŋ.

di frouē:s vas tɔx tə xro:ʃs ɔp-œlə xəskeŋk. sɔmər fan-i stā:spo:r af vas-ət ə-xəbɒbəl fan-i anər vɛ:rəlt. dar vas naty:rlək fo(:)r xəsɔ:rə ɔm baɪə ən-i o:xlo:pəndə klɔ:rə tə kis:so: vas-ar ʧe:l cʰa:lis ɔnər, pɛ:rsəs ə-svartbɔntəs. ē:-frou, so:ə-kleɪŋci, kɔ-mar ni œytxəpra:t rɑ:k or-i praxtəxə klɔ:rə fan 'hɑ:r cʰa:li ni. mæskin sou di mans livərstə ʧɛlt ɔntfaŋ-ət, mar-œlə vas darəm uk rɛxtəx baɪə ə:xəno:mə mut-œlə pərsɛnt.

Opmerkinge by die uitspraak van Inspekteur van der Merwe.

Mnr. van der Merwe is gebore en het opgegroeï in Ceres (distrik en dorp), sy ouers desgeliks. Sy uitspraak het in hoofsaak onveranderd gebly, hoewel hy van sy sewentiende jaar uit die omgewing van sy geboorteplek weg is.

- (1) Die o is feitlik kort en desgeliks in ander analoë gevalle.
- (2) Let op die oorgang van intervokale d > r hier en by ska:rə.
- (3) Let op die vorm tɛ:rə.
- (4) Die c is prepalataal, dit gaan nie oor tot tʃ nie.

15. (iii) Tiede van Worcester.

(Uitspraak van die eerste outeur.)

dət vas beina ə¹-dɑ:xləksə² xəbø:rtənəs ɔm əmbo:rləŋə dvarso(:)r-i³ bɛrɔqə⁴ tə sin kɔm, ə-rɛxœyt na-ri⁵ kanto:r tu tə sin pɛil, amal mar tɔx tə bəxe:rəx ɔm ifs tə ɔntfaŋ.

xəstər hɛ-dar ɛxtər ən⁶ o:rstro:məŋ plɑ:sxəfənt, vat xro:t ska:rə ā:xərəx-ət, solat⁷ ʃ:s fərba:s vas ɔm re:ʃs fəmo:rə⁸ frux ne:qə⁹ mans ən ax frouē:s for-i kanto:r tə sin fərskein, sɑ:-mut¹⁰ ʃ:xəfe:r ən dusein kənərs.

hœlə hət ni fənax¹¹ xəstap ni, mar laŋsɑ:m, sus-i xəvo:ntə fā-¹²əmbø:rləŋə əs. hiri slax vas-ar ou bəkəndəs ɔnər. ə-so:ə-xəfal hɛ-ri bəsty:rdər darfā-xəfiou ɔm hœlə ə(m)-¹³ bici tə plɑ:ə¹⁴ ə-sɛlfs tə tɛrɔqə,¹⁵ vat-ei hiri ke:r ni sou nɑ:lɑ:t ni, van-dət sou vɑ:rskeinlək sei lɑ:stə kɑ:s ve:s, ā:xəsin hœi o(:)r³ tve:¹⁶ dɑ:ə sou aftre:ə¹⁴.

di o:mblək-ət xou ā:xəbre:k varɔp ā-⁶ɛlke:n ə(m)-pərsɛɪŋci sou xəxe:¹⁷ vɔrt. tu mus jɛi-ri o:ə¹⁸ sin ɔpfləkər: hiffo:r vas-i hœ:lə reɪs mɔs uk¹⁹ ɔnərne:m. ā-ɛlkə frou əs ə-ca:li²⁰ xəxe:, ā-ɛlkə man ən orlo:si²¹ fan tin siləŋs; di kənərs-ət ɛlke:n-ə kleinəxhœici ɔntfaŋ.

di frouē(:)s vas tɔx tə xro:ʃs²² ɔp-œlə xəskeŋk.²² sɔmər fan-i stā:spo:r af vas-ət ə-xəbɒbəl fan-i anər vɛ:rəlt. dar vas naty:rlək for xəsɔ:rə ɔm baɪəŋ ən-i o:xlo:pəndə klɔ:rə tə kis:so: vas-ar ʧe:l¹⁷ ca:lis ɔnər, pɛ:rsəs ə-svartbɔntəs. ē:-frou, so(:)ə-kleɪŋci, kɔ-mar ni œytxəpra:t rɑ:k or-i

**praxtəxə klø:rə fā-'hɑ:r cɑ:li ni. məskin sou-ri mans livərstə
çəlt ɔntfaŋ-ət, mar-ɔlə vas dərəm uk rɛxtax¹¹ baiəŋ
ɛ:xəno:mə mut-ɔlə pərsɛnt.**

Opmerkinge by die uitspraak van die eerste outeur.

Gebore en opgegroeï in Worcester-distrik en wel in die gedeelte bekend as Oorheks-Rivier; moeder eweneens daar opgegroeï, uit ouers wat daar gebore is en opgegroeï het; vader in die dorp Wellington gebore en opgegroeï, maar die kinders het die uitspraak van die moeder aangeneem; sedert 21 ste. jaar vergoed uit Worcester weg, maar uitspraak op alle essensiële punte onveranderd.

(1) I.p.v. die **n** van die lidw. 'n te behou voor **d** en **t**, is dit waarskynlik gewoner om die **n** uit te stoot, met of sonder nasalering van die **ə**. Vgl. No. 6.

(2) **dɑ:ələks** klink vir my onnatuurlik, soos 'n gemaakte vorm.

(3) In gevalle soos hierdie, waar die woord swak beklem is en ook die betekenis verswak is, is die vokaal feitlik kort.

(4) **bɛ:rə** is beslis plat.

(5) Die oorgang van intervokale **d** tot **r** is by my feitlik algemeen deurgedring.

(6) I.p.v. die **n** van die lidw. 'n te behou voor 'n klinker, is dit waarskynlik gewoner vir my om die **n** uit te stoot, met of sonder nasalering van die **ə**. Dit is waarskynlik die geval wanneer die klinker die hoofklem het, terwyl die **n** kan bly voor 'n klinker met byklem, dog die **ə** is dan sonder nasalering. So sou ek sê **dəs ə'ɔs** of **dəs ə'ɔs**, maar tog beslis nie **dəs or'lo:si** nie, maar wel **dəs ə(n) or'lo:si**; so ook **dəs ə(n) ɔ'no:səl mɛ:s**, **ə(n) ɔ'no:rəxə dəŋ**. Waar die volgende klinker die hoofklem het, maar genasaleer is, skyn 'n gewoonlik as **ə** op te treë: **dəs ə 'dɑ:xənd:mə mɛ:s**, **ə 'ɛ:xəno:mə stant-pœnt**. Dieselfde skyn te geld voor **d** en **t**, want vir my is gewoon **ɛ 'dɑ:xləksə xəbɔ:rtənəs**, maar beslis **ə(n) du'sein**; **ɛ du'sein** is vir my onmoontlik, daarenteë **ə(n)'dɑ:xləksə** nie.

(7) Naas **solat** bestaan by my **sorat** en **sodat**; die eerste twee is die van die omgangstaal, die laaste die van die versigtige styl.

(8) **mərə**, sowel op sigself as in samestellinge, is beslis plat.

(9) **ne:ə** klink beslis plat in die simpleks, maar is die gewone vorm in samestellinge, bv. **ne:əntin**, **-təx**.

(10) Behalwe by nadruk, is die vorm van hierdie woord **mut**, soms **mət**.

(11) In **fənax**, **kastax** en **rɛxtax**, en by „kragwoorde” soos **kraxtax**, **(ala)mas(x)tax**, **vrxntax**, ens., het die uitgang die klinker **a**; owerigens is die uitspraak plat.

(12) Vgl. No. 6.

(13) Voor **b** en **p** kan ook **əm** gehoor word, maar **ə** is die gewone uitspraak.

(14) Wegval van **ə** in gevalle soos hierdie kom in my uitspraak nie voor nie.

(15) **tɛ:rə** is beslis plat (vgl. No. 4). Onder invloed van die emosionele faktor kan natuurlik **tɛrx** gehoor word.

(16) **v** i.p.v. **v**, na 'n medeklinker, kom in my uitspraak nie voor nie.

(17) Na die voorvoegsel **xə-**, m.a.w. in die geval van die verlede dlw., en waar die omringende konsonante dit teëwerk (vgl. § 645), gaan **x** nie oor tot **ç** nie; anders gaan **x** oor tot **ç** voor 'n voor- of palatale klinker.

(18) By vorme in die fleksie kom **g** by my nie voor nie.

(19) Die vorm met hoofklem is **o:k**, die met byklem **uk**.

(20) Let daarop dat dit **ɛ** is, nie **əp** nie; dit kan ook **ə** wees. Die **c** van **cɑ:li** is middel-palataal.

(21) **orlo:si** en **səmər** is die enigste vorme.

(22) **xro:s** is beslis plat. Dieselfde geld van **xəskəŋk**.

15. (iv) Tiepe van Caledon.

(Uitspraak van Prof. Dr. C. G. S. de Villiers.)

dæt vas beina ð-da:xləksə xəbø:Rtənəs¹ ɔm əmbo:Rlənə
dvaRso:R di bɛRqə tə sin kɔm, ð-Rɛxœyt naR di kanto:R tu
tə sin peil, amal maR tɔx tə bəxe:Rəx ɔm its tə ɔntfaŋ.
xəstəR hɛ-daR ɛxtəR ð-o:RstRo:məŋ plɑ:sxəfənt, vat
xRo:t skɑ:də ā:xəRəx-ət, so(:)dat ð:s fəRba:s vas ɔm Re:ts
fəmp:Rə fRux ne:qə mans ð-ax fRouəs fo(:)-²di kanto:R
tə sin fəRskəin, sa:-mət ð:xəfe:R ð-dəsein³ kənəRs.

hœlə hət ni fənax xəstap ni, maR laŋsa:m, sus-i xəvo:ntə
fā-əmbø:Rlənə əs. hi-di⁴ slax vas-aR ou bəkəndəs ɔnəR. ð-
so:ð-xəfal hɛ-di bəsty:RdəR da:(R)fā-xəfiou ɔm hœlə ð-⁴
bici tə plɑ: ð-sɛlfs tə tɛRqə, vat-ɛi hidi ke:R ni sou na:lɑ:t
ni, van-ət sou va:Rskəinlək səi la:stə kɑ:s vɛ:s, ā:xəsin-ɛi
o(:)R tve: da:ə sou aftRe:.

di o:mblək-ət xou ā:xəbRe:k va:Rɔp ā-ɛlke:n ð-⁴pəRseɪŋci⁵
sou xə-xe: vɔRt. tu mus j⁶ di o:ə sin ɔpfləkəR: hiRfo:R
vas-i hie:lə Reis mɔs ɔk⁷ ɔnəRne:m. ā-ɛlkə fRou əs ð-c⁴ɑ:li
xəxe:, ā-ɛlkə man ð-oRlo:si fā-tin jiləŋs; di kənəRs-ət
ɛlke:n ð-kleinəx(ɛi ɔntfaŋ.

di fRouəs:s vas tɔx tə xRo:ts⁸ ɔp-œlə xəskəŋk.⁹ ɔməR
fan-i stā:spo:R af vas-ət ð-xəbəbəl fan-i anəR vɛ:Rəlt.
daR vas naty:Rlək fo(:)R xəso:Rə ɔm bai(ə)¹⁰ ən-i o:xlo:pəndə
klø:Rə tə kis : so: vas-aR xe:l c⁴ɑ:lis¹¹ ɔnəR, pɛ:Rsəs ð-svart-
bɔntəs. ē:fRou, so:ð-kl iŋci, kɔ-maR ni œytxəpRa:t Ra:k
o:-di² pRaxtəxə klø:Rə fā-⁴hɑ:R c⁴ɑ:li ni. məskin sou di
mans livəRstə xəlt ɔntfaŋ-ət, maR (h)œlə vas daRəm ɔk
Rɛxtax baiə ð:xəno:mə mɛt-œlə pəRsənt.

Opmerkinge by die uitspraak van Dr. de Villiers.

Dr. de Villiers is gebore op 'n plaas in die distrik Caledon, uit ouers van daardie distrik. Van sy 12de. jaar het hy in die dorp Caledon gewoon, tot hy na die uniwersiteit in Stellenbosch gegaan het, waar hy reeds enige jare professor in dierkunde is. Deur studie en aanleg, ook as vrugbare skrywer, het Dr. de Villiers 'n goeie oor vir die uitspraak van sy omgewing. Sy uitspraak mag derhalwe geld as 'n goeie tiepe van die van sy geboorte-distrik.

(1) Hy gebruik dwarsdeur die R.

(2) Let op die verdwyning van die R hier en in ander dergelyke vorme.

(3) Let op die ə in die eerste lettergreep.

(4) Let hier op die nasalering, met verdwyning van die m.

(5) pəRseɪŋci word ook gehoor, maar nie pəRseɪŋci nie. ɛi vir ə is gewoon, bv. dɛɪŋk, fɛɪŋki, Rɛɪŋ, tɛɪŋtɛɪŋki vir dɛŋk dink, fəŋki winkie, Rəŋ ring, tɛŋtɛŋki tingtingkie.

(6) j is frikatief en min of meer prepalataal.

(7) Let op die vorm ɔk, wat die vorm van die binnelande is, terwyl altans van Worcester na Kaapstad toe uk die vorm is.

(8) Versover gebruik, is die vorm xRo:ts, wat egter 'n boekwoord is. Die gebruiklike woord is *opgemaak* (met), of versterk *dol opgemaak* (met).

(9) Let op die vorm xəskəŋk, waarby die tweede ə oor die algemeen as plat geld in die Afrikaanse spraakgebied.

(10) Die ə is baie swak, val feitlik weg

(11) Die c is prepalataal.

15. (v). Tiepe van Noordoostelik-Kaapprovinsie
(Steynsburg).*(Uitspraak van Mnr. P. Krüger, M.A.)*

dæt vas beina ə(n)¹ da:xləksə xəbø:rtənəs ɔm əmbo:rləŋə
duars²o(:)r-i bərqə tə sin kəm ə-rɛxœyt na di kanto:r tu tə
sin peil³, amal⁴ mar tɔx tə bəxe:rəx ɔm its tə ɔn(t)faŋ.⁵

xəstər fiɛ-dar ɛxtər-ə o:rstro:məŋ plə:sxəfənt, vat xro:t
ska:də ā:xərəx-ət, so(:)dat ɔ:s fərbə:s vas ɔm re:ts fəmo:rə
frux ne:gə mans ən axt⁶ frouə:s fo:r di kanto:r tə sin fərskein,
sa:-mæt ɔ:xəfe:r-ə dusein kənərs.⁷

fiələ-t ni fənax xəstap ni, mar laŋsa:m, sos di xəwo:ntə
fā-⁸əmbø:rləŋə əs. hiri slax vas dar ou bəkəndəs ɔnər.
ə-so:ə-xəfal fiɛ-di bəsty:rdər darfā-⁸xəfiou ɔm fiələ ə(m)-⁹
bici tə plə:¹⁰ ə-sɛlfs tə tɛrx,¹¹ vat-ie hiri ke:r ni sou na:lə:t ni,
van-dæt sou va:rskeinlək sei la:stə kā:s ve:s, ā:xəsin fiəi or
tue: da:ə sou aftre:¹⁰

di o:mblək-ət xou ā:xəbre:k varɔp ā-⁸ɛlke:n ə(m)-⁹pər-
sɛiŋci sou xəxe: vɔrt. tu mus jɛi di o:ə sin ɔpflekər : hirfo:r
vas-i fi:lə reis mɔs ɔk¹² ɔndərne:m.

an¹³ ɛlkə frou əs ə-ca:li¹⁴ xəxe:, an¹³ ɛlkə man-ə orlo:si fan
tin fiələŋs; di kənərs-ət ɛlke:n-ə kleinəxfiəici ɔn(t)faŋ.⁵
di frouə:s vas tɔx tə xro:s¹⁵ ɔp fiələ xəskɛŋk. sɔmər fan-i
stā:spo:r af vas-ət-ə xəbəbəl fan-i anər vɛ:rəlt. da vas
naty:rlək fo(:)r xəsɔrx¹¹ ɔm baia¹⁶ ən-i-o:xlo:pəndə klø:rə
tə kis : so: vas da ɟe:l¹⁷ ca:lis ɔnər, pɛ:rsəs ə-svartbontəs.
ē:-frou, so:ə-kleijci, kə-mar ni ɔytxəpra:t rək or-i prax-
təxə klø:rə fan 'fiar ca:li ni. məskin sou di mans livərstar¹⁸
ɟɛlt ɔn(t)faŋ-ət, mar (h)ələ vas darəm ɔk rɛxtax baia
ə:xəno:mə mɛt fiələ pərsɛnt.

Opmerkinge by die uitspraak van Mnr. Krüger.

Mnr. Krüger is gebore op 'n plaas in die distrik Steynsburg, uit ouers wat van vader op kind in daardie dele gewoon het. Hy het op die plaas gewoon tot ongeveer sy 14de. jaar, daarna en tot sy 18de. jaar in die dorp Steynsburg. Die laaste 8 jaar het hy in Potchefstroom en Pretoria gewoon. Hy het die uitspraak van sy oorspronklike omgewing bewaar.

(1) Die **n** van 'n kan ook heel goed wegval en dan word die **ə** by die vorige lettergreep getrek.

(2) Na 'n medeklinker is dit steeds **v**, nie **v** nie.

(3) Die gewone woord is egter *nael na:əl*: spreker het *peil* eers op skool geleer.

(4) Baie gewoon is *alman alman*, waarnaas verswak *aman*.

(5) Die **t** kan wegval.

(6) Let op die vorme *-mo:rə*, *ne:gə* en *axt*; *ne:ə* word nie gebruik nie.

(7) Die stamklinker is nie **ə** nie, maar heelwat meer vorentoe. Dit staan tussen kardinale **ɛ** en **e**, maar aanmerklik dieper in. Ons stel dit voor deur **è**. Dit herinner dan ook sterk aan die Nederlandse **è**, bv. in dieselfde woord.

(8) Let op die uitsprake *fā* en *ā*.

(9) Die **m** kan ook wegval.

(10) Hier word geen **ə** op die end gehoor nie.

(11) **tɛrgə** word nie gebruik nie, nog minder **tɛ:rə**. Ewemin word **sə:re** gebruik.

(12) Let op die vorm **ɔk**.

(13) Die **n** kan wegval, met nasalering van **a** tot **ã**.

(14) Hier word beslis nie die affrikaat gebruik nie, selfs nie **c⁺** nie, maar die gewone Afrikaanse middelpalatale **c**. Vergelyk die uitspraak van die eerste outeur (no. iii).

(15) Let op hierdie uitspraak.

(16) Let op die dowwe slotklinker **a**, nie **a** nie.

(17) Let op die **ç**.

(18) Die woord het **r**.

15. (vi) Tiede van Suidwestelik-Transvaal.¹

(Uitspraak van die tweede outeur).

də-vas **beina**-ə **dɑ:xləksə** **xəbyə** ²**rtənəs** **ɔm** **əm³buə:rləŋə**
dwarsuə:r³-i **bɛrgə** **tə** **siŋ³-kəm** **ə:-rɛxœyt** **nɑ:-ri** **kantuo:r** **tu**
tə **sim**-peil, **amal** **ma²r** **tɔx** **tə** **bəçie:rəx** **ɔm** **iɫs** **tə** **ɔntfaŋ**.

xəstər-ət **dɑ:r** **ɛxtər**-ə **uə:rstruə:məŋ** **plɑ:sxəfənt**, **vat**
xruə:t **skɑ:də** **ɑ:(ŋ)xərəx**-ət, **suə:l⁶at** **ɔ:s** **fərbɑ:s** **vas** **ɔm** **riə:ɫs**
fə⁷mɔ:rə **frux** **ŋ⁸iə:gə** **mans** **ə:-axt** **frōū⁸ə:s** **fuə:r-i** **kantuo:r** **tə**
sī:-fərskein, **sɑ:-mət** **ɔ:xəfiə:r**-ə **dusein** **kənərs**.

hœl-ət **ni** **fən⁹ax** **xəstap** **ni**, **mar** **lɑgsɑ:m**, **suə:z-i¹⁰** **xəvuə:ntə**
fā-əmbuə:rləŋə **əs**. **hiri** **slax** **vaz-a¹⁰:r** (**vas** **dɑ:r**) **ou** **bəkændəs**
cnər. **ə:-su**-ə **əfəl** **hɛ**-di **bəsty:rdər** **dɑ:fan¹⁷** **xəŋou** **ɔm**
hœlə-ə **bici** **təpla**: **ə:-sɛlfs** **tə** **tɛrx**, **vat** **hei** **hiri** **kiə:r** **ni** **sou**
nɑ:lɑ:t **ni**, **van**-dət **sou** **vɑ:rskei:nlək** **sei**: **lɑ:stə** **kā:s** **viə:s**,
ɑ:xəsin **hei**: **uə:r** **twiə:¹¹** **dɑ:ə** **sou** **aftriə:¹¹**.

di **uə:mblək**-ət **xou** **ɑ:xəbriə:k** **vɑ:rɔp⁵** **ɑ-ɛlkəiə:n**-ə **pər**-
sɛiŋci **sou** **xəçie:** **vɔrt**. **tu** **mus** **jei** **di** **u:ə** **sin** **ɔpfləkər**:
hirfuə:r **vaz-i** **h⁸iə:lə** **reis** **məs** **ɔk** **ɔnərnjə:m**.

ɑ:-ɛlkə **frou** **əs**-ə **tʃ¹²ɑ:li** **xəçie:**, **ɑ:-ɛlkə** **man**-ə **ɔrluə:si**
fan **tin¹³** **ɟiləŋs**; **di** **kənərs**-ət **ɛlkəiə:n**-ə **ɬ¹⁴einəxɛici** **ɔntfaŋ**.

di **frōū⁸ə:s** **vas** **tɔx** **tə** **xruə:ɫs** **ɔp** **hœlə** **xəskɛŋk**. **sɔmər** **fan-i**
stā:spuə:r **af** **vaz**-ət-ə **xəbɒbəl** **fan-i** **anər** **vɛ:rəlt**. **dɑ:r¹⁸**
vas **naty:rlək** **fər** **xəɔ:rgə¹⁹** **ɔm** **baie** **ən-i-uə:xlua:pəndə¹⁴**
ɬyə:rə **tə** **cis**: **suə:** **vaz-a:r¹⁸** **çie:l** **tʃɑ:lis** **ɔnər**, **pɛ:rsəs**
ə:-swar¹⁶t **bɔ¹⁵:ntəs**. **iɫ:-frou**, **su**-ə **ɬɛiŋci** **kɔ-mar** **ni** **œyt**-
xəprɑ:t **rɑ:k** **uə:r-i** **praxtəxə** **ɬyə:rə** **fan** **hiɑ:r** **tʃɑ:li** **ni**. **məscin**
sou **di** **mans** **livərstə** **çɛlt** **ɔntfaŋ**-ət, **mar** **hœlə** **vas** **dərəm** **ɔk**
rɛxtax⁹ **baie** **ə:xənuə:mə** **mət** **hœlə** **pərsɛnt**.

Opmerkinge by die uitspraak van die tweede outeur.

(1) Gebore en grootgeword in die Potchefstroomse distrik. Sy spraak is dus baie verteenwoordigend vir Westelik-Transvaal.

(2) Die vokale **e**:, **ɛ**:, **o**: word gediftongeer in alle gevalle tot **iə**:, **yə**: en **uə**:. Dit is trouens 'n algemene verskynsel van die hele Transvaal en Vrystaat.

(3) Daar is groot voorliefde vir assimilasie, nie alleen in die woorde self nie, maar ook wanneer woorde langs mekaar kom; dan is daar gewoonlik regressiewe assimilasie, veral by nasale.

(4) Ook as assimilasierverskynsel te beskou is die nasalering van klinkers. In die geval van die spreker is nasalering baie algemeen en soms, soos in **froũs**, word ook die diftong voor die genasaleerde vokaal geassimileer.

(5) Spreker is lief om lang vokale te verkort, veral waar hulle in onbeklemde posisie te staan kom.

(6) In **suə:lat** het die **d** tot **l** oorgegaan, deur ongespannenheid in uitspraak.

(7) In onbeklemde posisie gaan vokale meestal oor tot die swakbeklemde vokaal **ə**.

(8) Wanneer 'n hoë voorvokaal na **h** en **n** te staan kom, bestaan daar die neiging tot palatalisasie en word dit as **h̃** en **nh̃** uitgespreek.

(9) Die woorde **rextəx** en **fənəx** word uitgespreek **rextax** en **fənax**, die teenoorgestelde van wat gebeur in aantekening 7.

(10) By die spreker is die invloed van assimilasiwerking so sterk dat die **s** stemhebbend word, 'n klank wat glad nie in die Standarduitspraak bestaan nie.

(11) Die uitspraak van die tweede klank in **twɛ:** is 'n stemhebbende halfvokaal, dieselfde as wat ons kry in Eng. **twelv twelve**, nie **v** of **v** nie.

(12) In **ʔa:li tjalie** is die eerste foon suiwer affrikaat en kom ooreen met dieselfde klank in Eng. **Charlie**, met die voorbehoud dat dit in Engels 'n bietjie meer na agter gevorm word as by spreker.

(13) Waarskynlik onder Engelse invloed hoor 'n mens min in Westelik-Transvaal die uitspraak **siləŋ** of **məsin**.

(14) Byna algemeen op die platteland is die uitspraak van **kl** as laterale affrikaat **ʔ**. Die eerste uitspraak word egter ook gehoor.

(15) Die neiging bestaan om die **ɔ** klank voor **n** lank te maak: bv. **bɔ:nt** en **pɔ:nt**, ook **bɔ:rt** vir **bənt**, **pənt** en **bərt**. Tussen **pənt** en **pɔ:nt** is daar ook 'n semantiese verskil.

(16) Miskien sal dit meer korrek wees om spreker se uitspraak van **swart** te transkribeer as **suart**, wat seker algemener gehoor word as **swart**.

(17) **da:fan** vir **da:rfan** word waarskynlik net by individuele sprekers gehoor.

(18) Wanneer die tempo van die rede taamluk vinnig is, val die **r** weg.

(19) **xəʔ:rə** word ook gehoor.

15. (vii) Tiepe van Oostelik-Transvaal.

(*Uitspraak van Advokaat F. P. van den Heever, B.A.*)

dət vas beina ən da:xləksə xəbø:rtənəs ɔm əmbo:rləŋə
dvarso:r di bɛrgə tə sin kɔm ən rɛxɔeyt na di kanto:r tu tə
sin pəil, almal mar tɔx tə bəxe:rəx ɔm its tə ɔntfaj.

xəstər h̃ɛ-da¹ ɛxtər ən o:rstro:məŋ pla:sxəfənt, vat xro:t
ska:də ā:xəreɔx-ət, so:dat² ʔ:s fərba:s vas ɔm re:ʔs fəmo:rə
frux ne:qə mans ən axt³ froũs fo:(r)⁴ di kanto:r tə sin
fərskein, sa:-mət ʔ:xəfe:r ə dusein kəndərs⁵.

h̃ələ-t ni fənax xəstap ni, mar laŋsa:mu, sos⁴ di xəvo:ntə
fā-əmbə:rləŋə əs. hiri slax vas da(r) o bəkəndəs ɔnər.
ʔ-so:ʔ-xəfal h̃ɛ-di basty:rdər da:rfā-xehou ɔm h̃ələ əm-bici
tə pla: ʔ-səlf s tə tɛrx⁶, vat-ei hiri ke:r ni sou na:la:t ni, van-
dət sou va:rskeinlək sei la:stə kā:s ve:s, ā·xəsin h̃ei or tue:
da:ə sou aftre:.

di o:mblək-ət xou ā:xəbre:k varəp an ɛlke:nə' əm-pər-sɛŋci sou xəxe: vɔrt. tu mus jei di o:ə sin əpflekər : hirfo:r vas di fie:lə re:is mɔs ɔk ɔndərne:m. an ɛlkə frou əs ən tʃɑ:li xəxe:, an ɛlkə man ə orlo:si fan tin siləŋs⁸; di kəndərs-ət ɛlke:nə ən⁹ kleiŋəci ɔntfaŋ.

di frouə:s vas tɔx tə xro:fs ɔp fiələ xəskɛŋk. sɔmər fan di stū:spɔ:r af vas-ət ə-xəbəbəl fan di anər vɛ:rəlt. da:¹⁰ vas naty:rlək fo(:)r xəsɔrx¹¹ ɔm baie ən di o:xlo:pəndə klø:rə tə kis : so: vas dar xe:l¹² tʃɑ:lis ɔnər, pɛ:rsəs ə-svartbɔntəs. ē:frou, so:ə-kleiŋci, kɔ-mar ni ɔytxəpra:t rɑ:k o(:)r di praxtəxə klø:rə fan 'hɑ:r tʃɑ:li ni. məskin sou di mans livərstər xəlt¹² ɔntfaŋ-ət, mar fiələ vas darəm ɔk rɛxtax baie ə:xəno:mə mət fiələ pərsɛnt.

Opmerkinge by die uitspraak van Advokaat van den Heever.

Mnr. van den Heever is gebore in die distrik Heidelberg, nie ver van die Standerton-Bethal-grens nie. Hy het daar gewoon tot sy 14de jaar. Hy het die middelbare skool deurloop in Ermelo en daarna sy graad verwerf aan die Transvaalse Universiteitskollege. Sy ouers is gebore Transvalers, van vader op kind; sy moeder kom uit Bethal. Sy uitspraak mag dus beskou word as tiepe van Oostelik-Transvaal.

- (1) Die r val weg; die klinker kan ook lank wees, vgl. No. 8.
- (2) Die d is swak en vlugtig; dit herinner aan r.
- (3) Let op die t.
- (4) Die klinker kan lank of kort wees, alnamate die woord met meer of minder klem uitgespreek word. In sos is dit kort.
- (5) Die d is swak, maar tog nie geassimileer aan die n nie.
- (6) tɛrgə is ock baie gewoon.
- (7) Dis die gewone vorm, nie ɛlke:n nie.
- (8) filəŋ word gehoor, maar onder kultuurinvloed; die algemeenste, die volksuitspraak is wel siləŋ.
- (9) Baie opmerklik is die n, maar so is dit duidelik gehoor.
- (10) Vgl. No. 1.
- (11) Ook xəsɔrgə, maar nie xəsɔ:rə nie.
- (12) Let daarop dat ɛ nie gebruik word nie.
- (13) e: sweem na 'n tweeklank, nl. na iə: (vgl. tiepe vi., aantek. 2), ø: en o: daarentē nie.

E 16. Griekwa-Afrikaans.

(Opgeteken deur die heer J. H. Rademeyer, M.A., onderwyser in Hollands, Afrikaansmedium-Hoërskool, en gedeeltetydsassistent in Hollands, Transvaalse Universiteitskollege, Pretoria.)*

hu uns lous lɔ:p xaskit fiat.

dat xəhø:gə mei nɔx xut hu e:k hu:ka mət mei ta:ta sam¹ lɔ:p lous xaskit² fiat. di xutə fiat mɔs hi:r xəkrivəl³ ən di da:gə. pit rɛinxut fiat uk mət⁴ hei sə sø:ns ən əm-pɑ:r ne:və samxɑ:ɑ:n. fru:fru: fiat uns ɔpxastɑ:n ɔm tə di deŋ: lɔ:p fɔ:rlɛ:.

* Mnr. Rademeyer is besig met 'n dissertasie vir die doktorsgraad, waarvan Afrikaans soos gepraat deur Griekwas en Basters die onderwerp uitmaak.

nēt mē-di va-di sɔ:n hēi sə bart dɑ:r y:tstɛ:k, vas uns⁶ bei di klɔmpi bɔ:mpicis, vɑ:r uns xərə:kənt fiat hēi mut vɛ:s.

e:k vas nɔx mar əŋ-kē:rəlci⁷ ən fiat frɛ:slək xabaŋ⁸ fər-i ɔ:-xədi:r. sou:cis fiat uns di bɔ:mə ɔmxəsəŋəl. parteis mus dø:skant blei ɔm tə di di:r y:tja:, ɛ-mei tɑ:ta ɛn e:k ɛn əm-pɑ:r fan-i bɛstə skø:tərsə mus anərkant lɔ:p fɔrlɛ:.

stɑ:dax⁹ fiat uns ɔp unsə kni:ə xakry:p, tut uns unərkant di bø:lci ən sɔ:ən lɛ:xtəci kɔm. mei tɑ:ta fiat mei lā:s-ɔm lɛ: xamɑ:k. sɔ: fiat uns fər ən laŋ rø:k¹⁰ xalɛ: vax, tut uns ən skɔ:t hɔ:r fal. ɛsɛ:, mei hɛ:r, muni prɑ:t hu xrika¹¹ sə ke:nt¹⁰ tu ampər xadɔ:t fiat fan py:rə baŋ ni.

mei tɑ:ta vas əŋ-kɔrtxəbɔndaxə man. „jou meit,” skrou hēi, „ɛn ɔ:rvɑ:t sou e:k jou sɔ: laŋk xalɛ: lɛ:r fiat ɔm tə di ru:r xəbry:k, as jei hi:r nɛs ou frou sɔ: lɛ: stan frəkbaŋ. e:k blɔ:¹² jou, as uns bei di hy:s¹³ kɔm, sal e:k jou lɛ: brɛ:kslɑ:n ɔrlat jei sɔ: frɔtsax e:s.”

mē-di vat mei ɔrlə tɑ:ta nɔx sɔ: prɑ:t, mei sø:r, sin uns nēt ən xreisə dy:vəl, vat brø:l faŋ-kvɑi, skø:s bei uns fərbei ɔ:ri knɔpici drɑ:və. „skit!” skrou mei tɑ:ta, mar vɑ:t . . . xrika sə ke:nt be:və sɔ: lat-ei sɔmər hi:r flakfɔ:r-ɔm fasskit, la-di stɔf sɔ: trɛ:k.

dɑ:r vas ni tɛit ɔm tə flɔ:r¹² ni, ɛn tu mei tɑ:ta lɔstrɛ:k, stɛ:k di ku:l (h)ɔm mɔi: nēt hi:r ən hēi sə kø:lci,¹⁴ ɛn e:k sin nēt di de:ŋ fi:rpo:t ən-i¹⁵ lø:x¹ xci: ən nɛrslɑ:n, sɔ:s ən dɔi:ə tɛ:p.¹⁶

(1) Hiernaas ook die vorm **sa:m**. Die afwisseling van lang met kort klinkers, en omgekeerd, is 'n algemene verskynsel onder die Griekwas en Basters.

(2) Ook **xəskit**. Die vorme met **xə-** skyn gewoner te wees.

(3) Die algemene woord vir **xəkriul** *gekriuel*. Hierdie laaste woord is nie onder hulle gehoor nie.

(4) Hiernaas **mɔt**.

(5) Onder die Griekwas is die vorm **daĩ dai** ook baie gewoon.

(6) Die ou Griekwas skyn die **n** van woorde soos *oens, mens*, ens., nie uit te stoot nie, m.a.w. die voorafgaande klinker nie te nasaleer nie.

(7) *Kêreltjie*: „opgeskote seun.”

(8) Die gebruik van een woordsoort vir die ander is baie gewoon onder Griekwas en Basters.

(9) Ook **stɑ:rax**.

(10) Let op die palatalisering van **œ** tot **ø:**, net soos die van **ə** tot **e:**.

(11) By die heel ou Griekwas is hierdie vorm gewoner as **xrikva**.

(12) **blɔ:** vir **bəlo:və**; vergelyk laeraf **flɔ:r** vir **fəlor:**.

(13) Hiernaas ook die vorm **huys** *hoeis*.

(14) „Tref die koeël hom net mooi hier in sy kuiltjie” (hy wys na sy keel).

(15) Naas **ən** *in* word gehoor **e:n** wanneer daar nadruk op val: **e:nxɑ:n**, **en̄trɛk**.

(16) Hiernaas ook **kləp**. By ander is dit waarskynlik **kle:p**.